

MIDDELEN**Strip**

De stad en de plantages (pagina 14-31)

Bijlage

Quaco en de slavernij (pagina 72-73)

Werkbladen

1-5

DOELEN**Kennis:**

- Leerlingen kunnen het dagelijks leven van een slaaf beschrijven, inclusief de vernederingen en de discriminerende maatregelen waar zij mee te maken kregen.
- Leerlingen weten hoe de plantages functioneerden (hoe ze organisatorisch in elkaar zaten, welke producten ze leverden, wat de positie van slaven was en welke taken zij kregen).

Historisch besef:

- Leerlingen begrijpen hoe de plantage-economie samenhangt met het bestempelen van anderen als minderwaardige personen en hoe deze diskwalificatie weer gebruikt werd als rechtvaardiging voor discriminatie en vernedering.
- De werkbladen stimuleren de leerlingen het perspectief te nemen van mensen met en zonder macht. Zo krijgen ze inzicht in de verschillende posities van mensen in een machtsrelatie.

Empathie:

- Leerlingen zijn bereid zich een voorstelling te maken van wat onderdrukking en uitbuiting met iemand doet.

INGREDIËNTEN**Introductie van de strip**

de strip (pagina 14-31)
en de bijlage (pagina 72-73)

Klassengesprekken

- Racistische denkbeelden en slavernij
- De inrichting van een plantage
- Havo/vwo: De gebruikers van koffie en rietsuiker

WERKBLADEN

Werkbladen

1-5

Huiswerksuggesties

RACISTISCHE DENKBEELDEN EN SLAVERNIJ

VMBO - HAVO/VWO

- De leerlingen lezen bijlage pagina 73.

Besprek met de klas:

1

Waar kwamen de racistische denkbeelden vandaan?

Waarom kwamen ze de slavenhandelaren en plantage-eigenaren goed van pas?

- > *Wijs op het denken in termen van meer- en minderwaardige mensen: meerwaardige mensen zouden minderwaardigen mogen uitbuiten. Door Afrikanen als minderwaardig te bestempelen, praatten de slaven-eigenaren ook de vernederingen goed.*

2

Vraag naar aanleiding van de 'nengre doro' op pagina 16:

Waarom zouden de slaven een eigen deur hebben? Kunnen zij ook door de voordeur naar binnen?

- > *Het is een manier van discrimineren/onderscheid maken op grond van zaken die er niet toe doen. Slaven mogen niet door de voordeur, die is voorbehouden aan vrije mensen, meestal Europeanen (vergelijk de Nederlandse standenmaatschappij in de 17e eeuw en het 'slegs vir blankes' in Zuid-Afrika tijdens de apartheid.*

3

Mogen witte mensen wel door de nengre doro?

- > *Ja, zij kunnen gaan en staan waar zij willen.*

4

Besprek de stelling: Slavernij kan alleen bestaan als je anderen als minderwaardig ziet.

- > *Mogelijke argumenten voor ja: het feit dat je anderen onder jezelf stelt lijkt de misdaad te rechtvaardigen, de daders hebben dan minder last van morele bezwaren; ze hoeven zich minder schuldig te voelen.*
- > *Mogelijke argumenten voor nee: mensen die alleen op geld en macht uit zijn kunnen anderen uitbuiten zonder zich per se meer waard te voelen: zij kunnen slaven zien als mensen die de pech hadden dat ze in slavernij terecht kwamen. Het is hun persoonlijke noodlot.*
- > *Maak duidelijk dat slavernij altijd met macht en onderdrukking te maken heeft en dat slavernij nooit samen kan gaan met een respectvolle houding tegenover anderen of het principe van gelijkwaardigheid.*

DE INRICHTING VAN EEN PLANTAGE

VMBO - HAVO/VWO

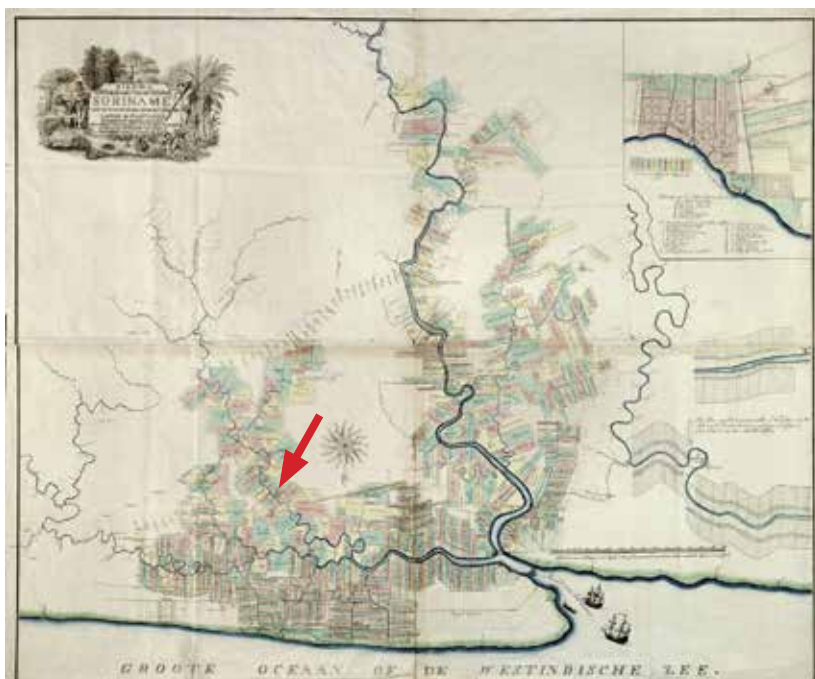
- Toon op het digibord de plantagekaart van Moseberg uit 1801. De plantage Wriedyck (zie rode pijl) is er ook op te zien: aan de Commewijnerivier, tegenover Stolkertsijver. Zie ook pagina 39 en 40 in de strip.

1

Bespreek hoe de plantages werden aangelegd. Het waren een soort 'Hollandse' polders met sluisen en rechte paden.

Toon ook de huidige situatie op Google Maps.

- > De meeste plantages zijn verdwenen en overwoekerd geraakt. Aan het begin van de Commewijne zijn de contouren nog te zien. Sommige voormalige plantages worden ook nu als landbouwgrond gebruikt. Een vergelijking tussen de kaarten van toen en nu maakt duidelijk hoeveel werk er verzet moest worden om een plantage aan te leggen. Hiervoor werden met name jonge mannen gekocht (zie ook de bijlage, p. 70).

DE GEBRUIKERS VAN KOFFIE EN RIETSUIKER

HAVO/VWO

1

Bespreek of iedere burger die in Nederland in de tijd van de slavernij koffie dronk met rietsuiker mede schuldig is aan de uitbuiting van slaven. Hoe konden ze op de hoogte zijn van de herkomst van die goederen?

- > Er waren kranten (zie bijvoorbeeld de website kranten.delphers.nl, 18e eeuw). Gegoede burgers konden meestal lezen. Iedereen hoorde misschien verhalen van familieleden of kennissen die bij de slavernij betrokken waren, van reder, scheepskapitein tot matroos. En als mensen al op de hoogte waren van de uitbuiting van slaven, wat konden ze doen om het systeem van slavernij te stoppen?

2

Is het gedrag van burgers die gedachte-loos koffie met suiker dronken wezenlijk anders dan dat van mensen die nu kleding kopen bij Primark?

- > Vraag de leerlingen wat zij zelf kunnen doen tegen hedendaagse vormen van uitbuiting, bijvoorbeeld in de kledingindustrie. Verwijs eventueel naar www.rankabrand.nl en www.cnvinternationaal.nl/eerlijke-kleding/onderzoek-eerlijke-kleding. U kunt het onderzoeksrapport downloaden en enkele van de pagina's 4 tot 8 met de leerlingen bekijken.

WERKBLADEN

VMBO - HAVO/VWO

Werkblad 1

Bij Kennedy / De innerlijke stem

Werkblad 2

Zweepslagen

Werkblad 3

Op het erf / Tijdmaschine

Instructie

De leerlingen maken de werkbladen in drietallen. Een van hen begint met werkblad 1, een ander met werkblad 2, en de derde met 3.

Leerlingen die klaar zijn bekijken elkaars producten.

Nabespreking

Zie werkblad 1–3 hiernaast.

WERKBLADEN

WERKBLAD 1

Bij Kennedy / De innerlijke stem

Enkele leerlingen lezen hun antwoord voor. Laat hen verschillende personen kiezen.

Vraag 1

Verplaats je in de situatie en in de personen Quaco, Afua, Coffie en Kennedy.

- > *Waarom zeggen Quaco en Coffie niet wat ze denken?*

Vraag 2

Wie kan zeggen wat hij wil en wie moet zich inhouden?

- > *Licht eventueel toe dat het om een verschil in macht gaat en dat Kennedy de anderen kan straffen.*

Vraag 3

Heeft Kennedy die dag een slecht humeur of is hij volgens jullie altijd zo?

- > *Kennedy behandelt slaven ook in andere situaties respectloos. Zie pagina 20 waar Quaco wordt gezweept omdat hij te laat binnen is; het brandmerken van Quaco en Afua; hij geeft Quaco zomaar mee aan Stedman.*

WERKBLADEN

WERKBLAD 2

Zweepslagen

Enkele leerlingen lezen hun antwoorden voor.

Vraag 3

Kennedy's vrouw roept uit het raam: 'Laat hem stoppen...'

Is ze het eens met de mishandeling?

- > *Kennedy's vrouw wil alleen dat het gillen stopt, niet het slaan.*

Vraag 4

A) Olijf komt voor Quaco op. Zij zegt dat het zweepen moet stoppen omdat

- > *Olijf zegt dat Quaco te jong is.*

B) Denk je dat Kennedy Olijf zal straffen omdat zij zich ermee bemoeit?

Vraag de leerlingen om argumenten,

bijvoorbeeld:

- > *Misschien straft Kennedy Olijf niet: zij is een oudere vrouw met veel invloed op de slaven op het erf. Zij heeft ook een speciale positie bij Kennedy, omdat ze hem masseert.*
- > *Misschien straft Kennedy haar wel: een slavine hoort haar eigenaar niet terecht te wijzen, en Olijf deed dat ook nog in het bijzijn van Kennedy's vrouw, kind en enkele van zijn slaven.*

Vraag 5

Hoe oud was Quaco ongeveer toen Coffie hem van Kennedy moest zweepen?

- > *Quaco was ongeveer 10 of 11 jaar. Op pagina 2 van de strip staat: 'Ik was acht of negen jaar (...).' Na zijn ontvoering verbleef Quaco een tijd bij de nana, hij heeft maandenlang langs de kust gevaren, de overtocht over de oceaan kon maanden duren en hij was al een tijdje futuboi van Kennedy.*

Vraag 6

In Suriname waren er aparte wetten en regels voor slaven die niet golden voor Europeanen en andere vrije mensen. Noem drie regels die alleen voor slaven golden.

- > *Zie bijvoorbeeld pagina 17: je mag niet zomaar van het erf af; pagina 18: wat een slaaf gelooft moet hij verborgen houden; pagina 19: je kon als slaaf verkocht worden; pagina 20: je kon gezweept worden, je kon gebrandmerkt worden; pagina 29: je mocht niet weglopen; pagina 30: zware straffen voor slaven.*

WERKBLADEN

WERKBLAD 3

Op het erf / Tijdmaschine

Bij iedere persoon presenteren twee leerlingen hun dialogen voor de klas. Ze lezen voor wat zij zouden zeggen en welk antwoord ze verwachten.

- > *Bespreek de verschillen tussen de leerlingen en de personages uit de strip, de verschillen in tijd, de mondigheid van jongeren nu en of de huidskleur van de leerlingen iets uitmaakt voor de reactie van de personen die ze aanspreken.*

WERKBLADEN

WERKBLAD 4

De stad en de plantages

VMBO - HAVO/VWO

Instructie

De leerlingen werken in een groepje van 3 of 4. Ze beantwoorden de vragen eerst voor zichzelf, daarna vergelijken ze hun antwoorden.

Nabespreking

Op de vragen 1-3 geeft steeds één (verschillende) leerling per groepje het antwoord. Ze kiezen een antwoord uit hun groepje dat nog niet eerder is gezegd. Noteer de antwoorden eventueel in telegramstijl op het digibord.

HAVO/VWO

Laat eventueel een leerling puntsgewijs in telegramstijl meeschrijven op het digibord.

Vraag 1

A) Ik denk dat Quaco het meest zichzelf kon zijn als hij

- > Quaco kon misschien het meest zichzelf zijn als hij in zijn eentje door de stad kon lopen om een boodschap te doen; als hij bij Afua en Olijf was; als hij naar de verhalen van Olijf luisterde; als hij met Olijfs aapje speelde; als hij navraag kon doen naar zijn broer.

B) Kun je een persoon noemen bij wie Quaco zich volgens jou thuis voelde of een taak die hij graag deed?

- > Quaco vond steun en liefde bij Afua, Olijf, Jacob. Hij was graag in de stad om een boodschap doen.

C) Het allerverschrikkelijkst voor Quaco lijkt mij dat

- > Het moet voor Quaco verschrikkelijk zijn geweest dat hij ontvoerd was en tot slaaf gemaakt, zijn familie moest missen, ieder moment verkocht kon worden, altijd gecommandeerd werd, gesprekken moest aanhoren over weggelopen slaven, nooit zijn mening mocht geven, zweepslagen kreeg, bijna geen vrije tijd had, op het erf woonde en Hugo John in het grote huis, door de nengre doro moest, Kennedy een wrede en chagrijnige man was en vrouw Kennedy een harteloos persoon.

Vraag 2

Op de plantages

- > Moesten de slaven vaak tien uur per dag, minstens zes dagen in de week zwaar werk doen onder de hete zon, werd er de hele dag op hen gelet, ze leefden in een kleinere gemeenschap waardoor ze elkaar beter konden steunen en vrienden konden maken, ze hadden een kleine partnerkeuze, de moeders zagen hun kinderen bijna nooit, het was moeilijker om aan gevarieerd eten te komen.

In de stad

- > Deden de slaven minder zwaar en minder eentonig werk, hadden ze contact met anderen op de erven in de omgeving, was het leven afwisselender, wisten ze meer van de wereld omdat ze ook contact hadden met de gezinnen van de slavenhouders, konden sommigen een vrij bestaan leiden, konden sommigen een beroep uitoefenen of kippen fokken, zoals Jacob.

Vraag 3

A) Welke gewassen werden verbouwd op de plantages die Quaco bezocht?

- > Suikerriet en koffiebonen.
- B) Welke ellende zag Quaco op de plantages? Geef twee voorbeelden.
- > Quaco zag de jongen die vastgeketend was omdat hij probeerde te vluchten, de man die gemarteld werd door vastbinding in het kookhuis, hij hoorde dat vier mannen waren doodgezweept omdat ze weigerden op hun vrije zondag te werken, hij zag hoe bang het kind was van de vrouw die dat vertelde, hij hoorde dat een zwangere vrouw zwaar werk moest blijven doen.

Vraag 4

A) Olijf had gehoord dat er ... slaven in Suriname waren. (Zie pagina 22).

- > 60.000
- C) Welke middelen gebruikte de kleine groep Europeanen om zo'n grote meerderheid te onderdrukken?
 - Wijs de leerlingen op het onderscheid tussen fysiek en psychisch geweld. Laat hen van beide vormen van onderdrukking voorbeelden geven.
 - > Fysiek (lichamelijk) geweld:
 - Martelen bij kleine overtredingen, inzet van militairen met wapens tegen weggelopen slaven, brandmerken zodat iedereen kon zien wie iemands 'eigenaar' was.
 - > Psychisch geweld:
 - Intimidatie, vernedering door iemands naam af te nemen, discriminerende regels voor slaven, het verbieden van de eigen taal, cultuur en godsdienst, ouders van hun kinderen scheiden, het verbod om schoenen te dragen, aan slaven onderwijs onthouden.

WERKBLADEN

WERKBLAD 5

De strijd tegen Boni – Tijdmachine

VMBO - HAVO/VWO

Instructie

De leerlingen werken in tweetallen. Ze bespreken de vragen en vullen ieder het antwoord in dat ze het beste vinden.

Vooraf

- De leerlingen lezen pagina 22 in de strip.
- Bespreek: wie was Boni? Waarom stuurden de plantage-eigenaren militairen op hem af?

Nabespreking

Vonden de leerlingen het makkelijk of lastig om zich in te leven?

Vragen 1-2

- Enkele leerlingen lezen hun antwoorden voor.

Vraag 3

Wat zou jij willen doen om iets aan de situatie te veranderen?

Bespreek:

- > *Hoe groot schat je de kans dat jij de tekst die je bedacht hebt ook werkelijk zou zeggen, in die tijd als jij in de positie van Quaco was.*
- > *Is het nu gemakkelijk praten, vanuit het heden en jouw vrijheid of speelt er nog meer?*
- > *Geef ruimte aan 'idealistische' zelfbeelden van jongeren: 'Ik zou...'*
- > *Afsluiten met: je weet niet wat je zou doen, maar je kunt wel hopen dat je 'in het echt' zou doen wat jij je voorgenomen hebt.*

Vraag 4

De leerlingen geven hun ideeën.

- > *Maak duidelijk dat het moeilijk is om in je eentje een heel systeem aan te pakken. Maar je kunt wel fantaseren dat je bijvoorbeeld de militairen hun wapens afpakt, de boel saboteert of hen een klap geeft.*

Vraag 5

A) De Redi Musu waren mannen van Afrikaanse afkomst die vrijwillig meevochten tegen weggelopen slaven. Wat was hun beloning?

- > *De Redi Musu konden zo hun vrijheid verwerven.*

B) Wat zou je willen zeggen als iemand aan jou vertelde dat hij zich wil aansluiten bij de Redi Musu?

Vraag de leerlingen om hun mening en argumenten bij:

Groot gelijk, want...

- > *Ze krijgen hun vrijheid (zie pagina 22).*
- > *Alles beter dan een leven als slaaf.*
- > *Als ik vrij ben kan ik me inzetten voor het bevrijden van de slaven.*
- > *Als ik vrij ben kan ik mijn kinderen in vrijheid laten opgroeien.*
- > *Het maakt toch niet uit, een soldaat meer of minder.*
- > *Ik zou gek worden als ik als slaaf moest leven.*

Niet doen, want...

- > *je vecht tegen je eigen mensen.*
- > *Je loopt zelf ook de kans om te sneuvelen.*
- > *Je moet misschien mensen vermoorden.*

- Inventariseer de aantallen voor beide opties. Wie vindt het dilemma te moeilijk om een keuze te maken?
- Kunnen de leerlingen zich voorstellen dat ze zich ooit aansluiten bij een groep die vecht tegen 'hun eigen mensen'? Wat zijn hun motieven?
- Kiezen de meeste leerlingen vooral voor zichzelf? Wie hebben ook aan anderen gedacht?
- Vat samen, maar geef geen moreel oordeel, dat bedenken leerlingen zelf wel.

HUISWERKSUGGESTIES

VMBO

1

Huidskleur was in de tijd van slavernij heel belangrijk. Zoek op www.slavernijenij.nl/ de aankomst/hoe leven zwarte en witte mensen samen?

Noem twee wetten of regels die alleen voor slaven golden.

2

Leven in slavernij betekende voor kinderen soms ook dat zij of hun ouders verkocht werden.

A) Wie hadden daar in de strip mee te maken? Kijk op pagina 19, 42, 43, 49.

B) Wat zijn de belangrijkste verschillen tussen het leven van kinderen in slavernij en jullie eigen leven?

HUISWERKSUGGESTIES

HAVO/VWO

1

De reconstructie van Quaco's leven in Suriname.

Is het dagboek van Stedman een betrouwbare bron voor de reconstructie? Zie ook bijlage pagina 68-69. Geef een argument voor of tegen de betrouwbaarheid.

2

Zoek in de strip twee situaties waarin Quaco een keuze moest maken die hij zeker niet besproken zal hebben met Stedman.

ANTWOORDEN HUISWERKSUGGESTIES

VMBO

1

- > *Eigen godsdienst beleven, verbod op trouwen, geen schoenen mogen dragen, geen onderwijs mogen volgen.*

2

- > *A) Pagina 19: een man zegt: 'Niet mijn zoon, laat hem bij mij'; pagina 42: Stedman raakt zijn zoon kwijt aan de eigenaar van Joanna; pagina 43: Quaco wordt verkocht; pagina 49: Jacob werd gevangengenomen en zag zijn kinderen nooit meer terug.*
- > *B) Keuze van de leerlingen, bijvoorbeeld: kinderen in slavernij kunnen verkocht worden en daardoor gescheiden raken van hun familie, ze gaan niet naar school, ze kunnen geen beroep kiezen, ze mogen geslagen worden, ze krijgen zware straffen als ze een regel overtreden, ze moet al jong werken, ze krijgen een brandmerk.*

HAVO/VWO

1

- > *Ja, want Stedman doet nauwkeurig verslag van wat er gebeurt. Hij heeft er geen belang bij om zijn leven met Quaco anders voor te stellen dan het was.*
- > *Nee, want Stedman zou wellicht last krijgen van zijn geweten als hij op zou schrijven dat hij Quaco liet zweepen of op een andere manier slecht behandelde.*
- > *Nee, want Quaco was voor Stedman 'maar' een slaaf en hij was niet geïnteresseerd in wat Quaco dacht of wat zijn relaties met andere slaven voor hem betekenden.*

2

- > *Zelf weglopen, weigeren mee te vechten tegen de Boni's, weigeren mee op patrouille gaan, de Boni's waarschuwen, Afua beschermen als ze de borden kapot laat vallen, Stedman vergiftigen als hij doodziek is, zijn hoed in de rivier laten 'waaien' en mee laten nemen door de stroom, en op heel veel momenten: de witte 'bazen' de waarheid zeggen.*